

JEVREJSKI SREDNJI TEOLOŠKI SEMINAR U SARAJEVU 1928-1941 (JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY IN SARAJEVO)

Autor: Ženi Lebl

37. nagradni konkurs Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, 1991. godine –

II nagrada

U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, od 1929. godine Kraljevini Jugoslaviji, bilo je ukupno 114 jevrejskih veroispovednih opština, od toga 70 aškenaskih, 38 sefardskih i šest ortodoksnih.

Već prvih godina posle Prvog svetskog rata, kada je došlo do konsolidovanja jevrejskih zajednica u novostvorenoj Kraljevini, pokazalo se da nema gotovo nijedne opštine, čak ni među najbrojnijim, koja bi brojem kvalifikovanih lica mogla da odgovori savremenim potrebama verskog vaspitanja jevrejske omladine, po opštim zakonima o nižim i srednjim školama. Nije bilo ni plana za jevrejsku veronauku, nije bilo udžbenika, a naročito se osećao nedostatak stručnog kadra – kvalifikovanih sveštenika i veroučitelja – državljana S.H.S. Bilo je nekoliko kantora koji su dolazili iz inostranstva, uz ogromne teškoće oko njihovog naturalizovanja u zemlji.

Već početkom dvadesetih godina 20. veka došli su inicijatori Jevrejskog srednjeg teološkog seminara (neki su ga nazivali 'Zavod') do zaključka da se pod verskim vaspitanjem ne podrazumeva jedino upoznavanje omladine s verskim obredima i bogoslužjenjem. Vaspitač je morao biti lice širokog obrazovanja u savremenom duhu, a veoma važna tačka programa trebalo je da se posveti duhovnim stremljenjima jevrejskog naroda.

Pripreme za osnivanje STS

Prvi koji je u tom smeru doprineo i nešto konkretno bio je otac Cezara Kabilja, koji je 1921. godine priložio kao legat Opštini 150.000 kruna, s tim da ovom ne malom svotom pomogne ostvarenje ideje o osnivanje jevrejskog seminara. Međutim, inicijativa je krenula tek dve godine kasnije, kada je sarajevski nadrabin dr Moric Levi, autor knjige 'Sefardi u Bosni' pristupio predradnjama neophodnim za organizaciju ustanove takve vrste.

Usvajajući predlog Glavnog odbora Saveza jevrejskih veroispovednih opština Kraljevine S.H.S. od 2. decembra 1923. godine, Drugi kongres je doneo odluku da se Srednji teološki seminar osnuje u Sarajevu. Glavnom odboru stavljeno je

u dužnost da, u saradnji sa rabinskim pododborom, odmah pristupi realizovanju te odluke¹.

Zanimljivo je da je jedan od uglednih rabina, dr Moše Marzel (Zagreb) sa skepskom primio odluku o osnivanju Seminara i predložio da se umesto Seminara osnuju pri svim većim jevrejskim centrima narodni univerziteti.

Sarajevska 'Židovska svijest' broj 207/1923 donela je tim povodom članak u kome se veli:

„JSTZ osniva se u svrhu odgoja valjanog svećeničkog podmlatka, koji će kao kvalifikovani i dovoljno spremni u jevrejskoj teološkoj nauci uspješno djelovati u svom svećeničkom zvanju – srednjeg staleža – bilo kao vjeroučitelji za odgoj djece i jevrejskoj religiji, bilo kao namjesnici rabina ili hazani u manjim jevrejskim općinama“.

Po svojoj konstrukciji i nastavnom planu (Mutatis mutandis, odn. Menjati ono što treba menjati), imade da odgovara jednom srednjem državnom zavodu ili bolje rečeno državnoj preparandiji za odgoj mladih sila za učitelje u osnovnim školama.

Svestan činjenice da je većina jugoslovenskih Jevreja bila u stadijumu galopirajuće asimilacije i da je bilo veoma malo jevrejskih domova u kojima je mlada generacija živela tradicionalnim jevrejskim životom, dr Moric Levi je smatrao da bi bilo najpoželjnije da se već u pripremnoj fazi, pre otvaranja Seminara, otvori pripravni tečaj, na kome bi učenici prvog razreda srednjih škola (koji po sadašnjem sistemu odgovara petom razredu osnovne škole) pohađali četiri godine pripravni tečaj, po šest sati nedeljno, svaki drugi dan u nedelji po dva sata, od tog tri sata nedeljno hebrejski kao živi jezik i tri preostala sata ostale predmete. Posle četvrtog razreda gimnazije učenik bi morao da polaže, osim tzv. male mature, pripremni ispit iz predmeta pripravnog tečaja.

¹ Spomenica 1919-1969 Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd 1969, str. 45.

Do ostvarenja ovog projekta nije došlo, jer su u JSTS primani učenici ne samo iz Sarajeva, gde bi eventualno došao u obzir takav tečaj, već i iz drugih krajeva Kraljevine.

U 'Židovskoj svijesti' br. 208/2.2.1923, str. 3, u članku pod naslovom 'O ustrojstvu i nastavnoj osnovi Jevrejskog srednjeg teološkog zavoda', nadrabin dr Moric Levi izneo je 'Nastavni plan za JSTZ', koji je po njegovoj zamisli trebalo da bude raspoređen na četiri godine po sledećem ključu:

Broj sati u sedmici:

Nastavni predmet: Godište:	I	II	III	IV	Ukupno:
1. Biblija	5	6	6	6	24
2. Hebrejski jezik	4	4	4	4	16
3. Uvod u Talmud	5	4	-	-	9
4. Talmud	-	-	5	5	10
5. Povijest Židova	3	3	3	3	12
6. Kodeks Šulhan Aruh	-	2	2	2	6
7. Pedagogija	2	3	3	4	12
8. Srpskohrvatski jezik	4	3	3	3	13
9. Zemljopis	2	3	2	2	9
10. Opća povijest	2	2	3	2	9
11. Gimnastika	1	1	1	1	4
12. Muzika	2	2	2	2	8
13. Midraš	-	-	1	1	2
Ukupno:	31	33	35	35	134

Gornjem planu dodati su kasnije još i sledeći predmeti: psihologija, pedagogija i još jedan strani jezik po izboru: nemački ili francuski.

O detaljima nastave pojedinih predmeta pisao je dr Levi:

MUZIKA: Muzika se podučava u svrhu da đak kao svršeni sveštenik može u templu ili da sam pjeva molitve po kompoziciji naših sinagogalnih komponista, ili da ravna jednim malim dječjim zborom sinagogalno pjevanje. Program nastave mora da se sastavi po jednom stručnjaku.

POVIJEST ŽIDOVA: Povjesnica se mora temeljito obrađivati i to obzirom na moderno istraživanje starojevrejskog biblijskog doba. Imade se uzeti od stvorenja svijeta sve do babilonskog sužanjstva. U koliko je moguće, mora se obratiti pažnja i na jevrejsku arheologiju. Geografiji Palestine mora se posvetiti naročita pažnja. Đak mora poznavati oro- i hidrografiju, klimatične prilike itd. Palestine, kao i sva mjesta, koja se u Bibliji spominju.

II godina: Od doba Ezre sve do razorenja Drugog hrama...

III godina: Od razorenja Drugog hrama do konca Srednjeg vijeka, posvećujući naročitu pažnju radu gaona i Jevreja u Španiji.

IV godina: Počam od novog doba sve do danas. Naročito se ima obratiti pažnja na razvitak mistika (Kabale), kao i na pokrete u Poljskoj – Hasidim – u na Haskalu u Rusiji.

U Zavodu treba da vlada stroga disciplina, isto kao u državnoj preparandiji. Moraju se voditi katalozi, ocjenjivati đaci o njihovom napretku u nauci6 puta godišnje...

Maturalni ispit se deli na pismeni i usmeni:

PISMENE RADNJE: Jedna radnja u hebrejskom jeziku, druga u srpskohrvatskom. Teme za radnju određuje ispitno povereništvo.

USMENI ISPIT: Usmeni ispit imade đak da polaže iz najvažnijih prdmeta, a to su: Biblija, Talmud, Šulhan Aruh, Povijest Židova i srpskohrvatski. Đak koji je udovoljio ispitu, dobiva svjedodžbu zrelosti.

Đaci koji pohađaju IV godišće, moraju hospitirati kod predavanja vjeronauka u školama (osnovnim i srednjim), da se mogu praktično poučavati. Isto tako moraju obavljati vjerske funkcije u hramu ili izvan njega, pod nadzorom nastavnika ili jednog sveštenika u svrhu da se uvedu u praksu. Vjerski nastavnici imaju da vode strogu kontrolu nad religioznim životom u općenitom ponašanju đaka.

Oštra polemika oko otvaranja Seminara

Iako je jevrejskoj zajednici bilo jasno da je formiranje Seminara samo pitanje vremena, baš pred njegovo otvaranje rasplamsala se oštra polemika, u početku u uskim forumima, a kasnije se prenela i na javnu raspravu po jevrejskoj štampi.

Dr Braco Poljokan, glavni urednik sarajevskog 'Jevrejskog glasa', doneo je u br. 28/27.7.1928, na naslovnoj i str. 2 toga lista oštar članak pod naslovom 'PROTIV OSNIVANJA SEMINARA U SARAJEVU', u kome piše:

Na pretprošlom zasijedanju Vijeća saveza JVO donesen je principijelan zaključak o osnivanju jevrejskog seminara, a na beogradskoj konferenciji toga Saveza i Saveza rabina od 13. juna 1928. godine, primljena je detaljna osnova o osnutku tog seminara u Sarajevu... Ja sam protiv osnivanja ovog seminara...

Ovaj seminar, u rangi preparandije, sa 4 razreda, primao bi do 20 pitomaca, ograničen broj, koji bi sprečio hiperprodukciju na tom polju, koja bi neminovno nastupila, veća produkcija nego što je faktična potreba. Ovakav metod potražnje i ponude... uveo bi u vlastitu ustanovu omraženi numerus clausus, koji nas Jevreje proganja stalno u nejevrejskim ustanovama. Ko može tvrditi da se neće nones volens uvesti izvesno pogodovanje ovih ili onih, koji žele da stupe u Seminar.

Ministarstvo vera 'prati s velikim simpatijama' akciju za osnivanje Seminara, čak obećava stalnu godišnju subvenciju od oko 20.000 dinara, kako bi se 'emancipovali' od inostranstva. Nije istovetno kao stvaranje domaće industrije, koja bi nas oslobodila uvoza. Ako je zapelo za pitanje državljanstva naših verskih službenika, koji dolaze iz inostranstva, te je – kako se sa više strana naglašava – neprilično da nam strani državljani budu rabini ili ini verski

službenici, onda ne treba za tu naročitu svrhu stvarati seminare. Apstrahiram mnogo jednostavniji način, da dotični rabin traži prijem u naše podanstvo (ne valja uzeti kao nepromenljivo stanje današnju anarhiju u sticanju podanstva) i zar nije još mnogo jednostavnije i sigurnije da se, prema potrebi, a o tome moraju da vode računa i tačnu evidenciju Savez općina i Savez rabina, upućuju u velike i napredne jevrejske centre naši najobdareniji omladinci, koji imaju mnogo naklonosti za ova zvanja, da se isti dovoljno stipendiraju, te nakon završenih studija na strani dođu u domovinu i korisno upotrijebe znanje, koje su tamo stekli (bilo u galutu ili u Palestini)...

Seminar bi morao već u početku da raspolaže odličnim i prvoklasnim modernim nastavničkim silama i stvori stalni naučnički kolegij, koji bi dao odmah u prvim godinama solidnu naučnu bazu i spremu... Oni najsposobniji, koji bi došli u obzir, neće, za stalno, za ljubav seminara napustiti svoje sigurne i daleko unosnije položaje, a eventualno još povrh toga zamijeniti jedan jači kulturni centar sa jednim za danas još barem dosta zabačenim provincijskim gradom. A da oni isti nastavnici, koji već sada, na primjer, predaju u 'Degel Atora' u Sarajevu sa još 3-4 iz drugih mjesta naše države... onda s tiom nije ništa pomoženo...

Šaljimo naše kandidate na same izvore, u inostrane seminare, u velike jevrejske centre sa stogodišnjom tradicijom i kulturom, u žarištu jevrejskih nauka, bilo to u galutu ili Palestini, tamo gdje će crpsti svoja znanja iz prvih i najpozvanijih ruku, u mjesta posvećena od jevrejskih i opšte ljudskih znanosti, gdje su stoljeća gradila čitave generacije od naučnika, od oca na sina i sina na unuka, tamo gdje su grdne biblioteke sa riznicama naučnog blaga, da mladi kandidat već i nesvjesno upija u sebe svu tu čarobnu draž nauke, pa mu sve to omili i zvanje mu ne biva muka i tegoba, nego najveće imanje, koje ljubomorno čuva za sebe i narod...

Aškenaski i sefardski pitomci:

- kakva će biti nastava u pitanjima ritusa, tumačenja kodeksa (na pr. Šulhan aruh), koja mestimice diferiraju kod sefarda i Aškenaza;

- Izgovor hebrejskog jezika;

- Aškenazi iz Vojvodine u pretežno specifičnoj sefardskoj sredini, u kojoj će morati posle 4 godine da deluju;

- 'Unitarci' tvrde da će to doprineti bržem pretapanju Sefarda i Aškenaza u 'nešto treće'. Život je jači od svih teorijskih pretpostavki...

Sarajevo – najpodesnije mesto: 'najjevrejskije', najrazličitije manifestacije, od najpatrijarhalnijeg konzervatizma do krajnjeg liberalizma.

O finansijskim sredstvima:

Prema finansijskoj osnovi imali bi, pored stalne dotacije od strane Saveza općina, članovi tog Saveza, dakle i pojedine općine, priložiti godišnje stalne doprinose za uzdržavanje seminara. Čemu onda služi Savez? Ne doprinose li i onako sve opštine Savezu godišnji doprinos, utvrđen po budžetarnoj snazi prihoda dotične opštine, a sve to opet da se privedu ostvarenju statutom predviđeni zadaci Saveza, među koje nedvojbeno spada i taj zadatak, da se savez ima brinuti oko stvaranja i vaspitanja stručnog podmlatka za naše vjerske i vjersko-prosvjetne službenike?

Još nije izvršen izbor nastavnika; nije se pobrinulo za ukonaćivanje njihovo i njihovih porodica.

Pitanje školskih prostorija još uvek je otvoreno, kao i pitanje konvikta za pitomce – na konak i hranu. A osnivači bi hteli da seminar otvore 1.10.1928. godine...

Kao što se moglo očekivati, već u sledećem broju 'Jevrejskog glasa', br. 29/3.8.1928, str. 2, objavljen je članak ing. Oskara Grofa, rukovodioca geodetskog odeljenja Tehničke srednje škole u Sarajevu, pod naslovom 'ZA OSNIVANJE SEMINARA U SARAJEVU', kao i dopis koji je iz Osijeka uputio Cezar Kabiljo – takođe u korist osnivanja Seminara.

Mora se odati priznanje dr Braci Poljokanu što je otvorio stupce lista koji je uređivao i protivničkom mišljenju!

Ing. Grof, član Glavnog odbora Saveza JVOJ i jedan od pokretača akcije za otvaranje Seminara, piše da je sa velikim iznenađenjem i zaprepašćenjem čitao članak 'koji je prijatelj Braco pisao na zasluženom odmoru na obronku hladovitog Vlašića, odmoru koji je mogao ugodnije da upotrebi i ne ulaže toliko truda oko članka...' Ing. Grof citira izveštaj koji je donela 'Narodna židovska svijest' 25. jula 1924. godine o Drugom kongresu Saveza JVOJ, održanom 17. juna 1924. godine u Beogradu, već tada po pitanju Seminara. To je bio onaj kongres opština, koji je održan neposredno 'iza onog velikog okršaja na Vijeću Saveza cionista u Beogradu', na kome je tretirano i takozvano 'Sarajevsko pitanje' i na kome je usledilo prvo pomirenje zavađenih stranaka. Na tom je kongresu o 'Srednjem teološkom zavodu' referisao nadržabin dr Moric Levi. Iza referata dr levija govorio je dr Bukić Pijade iz Beograda, koji se toplo zalagao za osnivanje Seminara. On je naglasio da od poteškoća ne treba prezati. Kao primer naveo je da niko nije verovao da će se u Beogradu tako brzo i lepo razviti Medicinski fakultet, pa su sad ugodno iznenađeni i najveći pesimisti... Dr Lavoslav Šik iz Zagreba istakao je da za jevreje Jugoslavije nema preče potrebe od osnivanja tog seminara i predložio je da se isti osnuje u sarajevu. Podržali su ga dr Vita Kajon iz Sarajeva i Šemaja de Majo iz Beograda. Nakon debate Kongres je prihvatio kao zaključak prdlog, koji je formulisao dr A. Benau iz Sarajeva, a koji je glasio:

Kongres se principijelno složio u tome da je neophodno nužno osnivanje jevrejskog seminara u našoj državi, te se Glavnom odboru stavlja u dužnost da sa Rabinskim pododborom, a na temelju projekta nadržabina dr Morica Levija, pristupi odmah proučavanju i prema mogućnosti realizovanju toga projekta.

U vezi s tim zaključkom, Kongres je odmah primio i amandman, koji je predložio dr L. Šik iz Zagreba:

Glavni odbor ovlašćuje se da upotrebi cijelu svotu, koja pretiče administrativne potrebe u budžetu, u svrhu priprema i eventualne realizacije osnutka jevrejskog seminara, kako bi se on već 1. septembra 1925. godine mogao otvoriti u Sarajevu.

Cezar Kabiljo, pobornik Seminara još iz 1921. godine, koji je još tada u dva maha pisao o tome u 'Židovskoj svijesti', ovoga puta pisao je da je bio upravo konsterniran kada je video članak dr Brace Poljokana, pa je dodao:

Trebalo je, ako uopšte, i na način na koji to Braco čini, ranije učiniti. Faktori koji su bili pozvani da studiraju teren, pretresali su podrobno sve preduvjete. Braci je sigurno bilo poznato, pa zašto onda nije izašao s takvom kritikom?

Cezar Kabiljo podsetio je dr Bracu Poljokana na dar koji je njegov otac priložio pre sedam godina, 1921. godine, kao legat Opštini, 150.000 kruna, s tim da se ovom svotom potpomogne ostvarenje ideje o osnivanju jevrejskog seminara u Sarajevu, pa se čudi kako dr Poljokan izjavljuje da je Jevrejska sefardska opština na konferenciji 13. juna 1928. godine izjavila da odklanja svaku dotaciju za Seminar.

I u sledećem broju 'Jevrejskog glasa', br. 30/10.8.1928, str. 1-2, oglasio se ing. Grof, tvrdeći da ga je najviše pogodilo ono Poljokanovo o 'Numerus claususu', ali se raduje da je našao istomišljenika u Cezaru Kabilju i dodao:

Ako navedem jedno ime koje vodi računa o finansijama te institucije, a to je naš uvaženi sumišljenik g. Laza Avramović iz Beograda, onda će jamačno i g. dr Poljokan biti u tom pogledu miran.

Redakcija tog lista dobila je veoma mnogo pisama i dopisa čitalaca oko otvaranja Seminara. Iz dopisa rabina Daniela Danona u br. 30/10.8.1928, str. 1-2, punog hebrejskih izraza, koje ovde donosim u prevodu, list citira:

Iako nema dvojakih 'Šulhan aruh' ['Postavljen sto', priručni zbornik normativnog jevrejstva (halaha), koji je sastavio rabin Josef Karo (1488-1575)], treba znati da ima Maran [aramejski: naš rabin, učitelj] i Muram [uzvišena osoba], i ko poznaje oba ritusa, zna da diferenciranje jednog i drugog nije baš tako jednostavno. Ta se razlika oseća na svakom koraku i kod svake prilike...

Ja ću, kao sveštenik, da napomenem mnoge razlike u obredu koje je donio Galut [progonstvo, rasejanje jevreja po svetu].

Žalosna je istina to da jedan Eškenaz, ako uzme sefardski molitvenik, mora ga odmah zatvoriti, jer ne zna gdje da počne, a gdje da završi i obratno. Sami formulari molitava pri vjenčanju, rođenju i pogrebu su različiti. Zatim, u šehita

[ritualno klanje], dinim [zakoni] su toliko različiti, da jedan pobožan Eškenaz ide dotle da ne jede iz ruke jednog Sefarda. Nikur / purgar [ritualna priprema mesa] je dosta različit, tefilini [molitveno, obredno remenje] za Eškenaza neće obući jedan ritualan Sefard, kod avelut / kfijat amita [znaci žalosti, običaji prilikom smrtnog slučaja u kući], ketuba [bračni ugovor, venčanica], ima dva teksta, ketivat atenaim [zaruke] itd. Pitam se kako će jedan kantor ili hazan [predmolitelj u sinagogi], spremljen u seminaru, vršiti na Roš ašana [jevrejska Nova godina, prvog dana meseca tišrija] i u slične dane službe Baal tefila [kantor, hazan] i tokea [stručno lice koje u sinagogi duva u šofar - rog prilikom velikih praznika] u jednom eškenaskom ili sefardskom hramu, kod velikih razlika u izgovaranju hebrejskog, u melodiji pri čitanju Tore, u redu molitava, kedušot [molitve prilikom blagosiljanja vina ili hale - specijalnog hleba u subotu i na praznike], jocerim [pravilno: jocrot, stihovi koji se izgovaraju prilikom jutarnje molitve, posle molitve 'Jocer or'], piutim [prikladna poezija], te minagim [običaji u jevrejskim zajednicama, često i takvi koji se ne pominju u Tori niti u zakonima, ali ukorenjeni tokom vekova] i pizmonim [prikladne pesme].

U tom 'ratu' na stranicama jevrejske štampe učestvovao je i Jakov Maestro- 'More' (učitelj), koji piše u 'Jevrejskom glasu' br. 31/17.8.1928, str. 1-2, da zaključke Saveza JVOJ treba smatrati 'Fait accompli', pa ističe da oko pitanja Seminara lome koplja i ljudi nedovoljno upućeni u stvar, a glavni predstavnici Saveza o svemu tome ćute, dajući time indirektno naslutiti da o svim nabačenim pitanjima nisu ni sami načisto. Maestro jeste za tzv. Numerus clausus, kako bi svi apsolvenci našli odgovarajuće nameštenje. Ako bi tri generacije dale po 15 apsolvenata. Osetila bi se hiperprodukcija. Kao primer navodi Maestro da je juna 1928. godine likvidiran čuveni Seminar za veroučitelje pok. nadržabina Hajesa u Beču, jer nije bilo mogućnosti da se za apsolvence nađe zaposlenje. O hebrejskom jeziku nema dvojbe: učiće se sefardski izgovor. O 'platonskoj želji' za unifikacijom ritusa, Maestro smatra da ima disciplina koje traže zasebnost. Na kraju, Maestro priznaje (sredinom avgusta 1928. godine, neposredno pred otvaranje Seminara) da ni njemu nije jasno kako stoji stvar oko otvaranja Seminara!

Iako se polemika nastavljala, predviđeno je da otvaranje Seminara bude 1. septembra 1928. godine, ali je tada iznenada nadžabin dr Moric Levi dobio iz Beograda pismo od SJVOJ, da je Uprava Saveza - na sednici od 27. avgusta 1928. godine - imenovala njega za rektora Seminara, koji se mora otvoriti 15.

oktobra 1928. godine, te je umoljen da pristupi svim potrebnim predradnjama, kako bi se označenog dana mogla nesmetano započeti nastava. Rabin dr Levi sastao se sa dr Jakovom Kajonom i ing. Grofom i savetovao se s njima kako da za tako kratko vreme obavi tako složen posao. Udruženim snagama počeli su da rade. Sefardska opština stavila je na raspolaganje jednu salu za učionicu, ali je pitanje internata ostalo otvoreno. 'La Benevolencija' je rešila da stavi na raspolaganje besplatno jedan stan u svojoj zgradi, a ukoliko se taj stan ne bi ispraznio do 15. oktobra, ona se obavezala da će snositi stambene troškove pitomaca dok se taj stan isprazni.

Kako je javio 'Jevrejski glas' br. 34/7.9.1928, str. 3, za Seminar se prijavilo 24 kandidata, od kojih je posle prijemnog ispita trebalo primiti 15 pitomaca.

Otvaranje Jevrejskog srednjeg teološkog seminara

Pošto su sve teškoće prebrođene, školske 1928/29. konačno je otvoren Jevrejski srednji teološki seminar u Sarajevu, u ulici Ćemaluša 11. U nedelju, 25. novembra 1928. godine obavljena je ceremonija prikivanja mezuzot u prostorijama internata JSTS. Ovom svečanom činu prisustvovali su u ime Sefardske opštine predsednik Avram Majer Altarac, u ime Aškenaske opštine predsednik dr Moric Rotkopf, 'La Benevolenciju' je zastupao njen predsednik dr J. Kajon, a bili su prisutni i predstavnici sefardske i aškenaske 'Hevre', gospojinskog društva 'La humanidad' i drugi.

List 'Židov' br. 48/30.11.1928. godine, na str. 4-5 piše da je svečanost otvorena molitvom, 'Minha' je predmolio Meir Danon, a 'Arvit' Vladislav Heršković, obojica pitomci JSTS – Sefard i Aškenaz, što je trebalo da simbolično prikaže duh rada u seminaru i njegov konačni cilj. predstavljao Spomenica 1919-1969 Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd 1969, str. 48.

U 'Jevrejskom glasu' br. 46/30.11.1928, str. 3, pod naslovom 'Svečanosti u internatu Jevrejskog Seminara' čitamo:

Kako je našim čitaocima već poznato, prije mjesec i po dana otvoren je u našem gradu Jevrejski Srednji Teološki Zavod, na čiji osnutak se čekalo dugo godina. Zavod polazi 15 učenika, svi pitomci Saveza JVOJ. Samo pet učenika stanuje kod svojih roditelja, a ostali, koji su došli iz raznih mjesta Kraljevine, smješteni su u zavodskom internatu. Ovaj se nalazi u prostorijama u Nemanjinoj ulici 34, u najzdravijem kraju grada.

Ženska društva, sefardsko 'La Humanidad' i aškenasko, dobrovoljno su preuzela zadatak da odenu siromašne pitomce.

Prva generacija

U prvu generaciju 1928/29 – 1931/32, posle prijemnog ispita koji je održan 10. oktobra 1928. godine, primljeno je 14 učenika, a još tri učenika naknadno.

Iz Sarajeva:

Eliezer Abinun

Isak Altarac

Kalmi-Miki Altarac

Isak Baruh

Moric Romano

Iz Beograda:

Meir Danon

Elijas Kabiljo

Iz Bitolja:

Meir J. Kasorla

Meir M. Kasorla

Moiz-Mošė Kasorla

Rafael Talvi

Iz Splita:

Avraham Altarac

Iz Travnika:

Salomon Baruh

Salomon Gaon

Iz Čuruga:

Vladislav Heršković

Iz Stare Pazove:

Oto Dajč

Iz Subotice:

Josef Klajn (naknadno primljen, kao privatista).

Svedočanstvo o završenom ispitu **Jevrejskog srednjeg teološkog zavoda u Sarajevu**, za godinu 1932., od učenika-polaznika **Moiz-Mošė Kasorla** iz Bitolja

Rektor dr Moric Levi dobio je odrešene ruke za sve inicijative. Izabrani su nastavnici za jevrejske i profane predmete i to:

Rektor nadrabini dr Moric Levi Istorija Jevreja i Proroci

Nadrabin dr Hinko Urbah Biblija i Kodeks

Jakov Maestro Hebrejski jezik i Biblija

Prof. Franjo Poljanec Srpskohrvatski jezik

Prof. Avram Papo Nemački jezik

Prof. Albert Suzin Muzika

Dr Isak Izrael Higijena

Prva generacija završila je školovanje za 4 godine. Tokom rada se program stalno proširivao, upotpunjavao i prilagođavao stvarnim potrebama.

U prvoj generaciji bilo je tri odlična učenika, jedan vrlo dobar, 8 dobrih, jedan dovoljan i 4 koji su morali da polažu popravne ispite – dvojica iz jednog, a druga dvojica iz dva predmeta.

Razlog nedovoljnom uspehu ove četvorice bio je u nedovoljnoj predspri. Osim toga, dvojica od njih nisu potpuno vladali srpskohrvatskim jezikom, a druga dvojica imali su manjkavu spremu iz jevrejskih predmeta.

Druga generacija

Po predlogu nastavničkog veća, a na osnovu preporuke Saveza JVOJ, Ministarstvo pravde, svojim rešenjem br. 125776/34-XV od 28. januara 1935. godine odobrilo je da se broj školskih godina u Seminaru povisi na pet. Ovo povišenje je bilo nužno, a usledilo je nakon iskustva sa prvom generacijom i nakon svestranog ispitivanja svih pitanja koja su iskrsla s tim u vezi. Jedan od glavnih razloga bio je i taj, što je i u učiteljskim školama – preparandijama – nastava trajala pet godina.

U ovom slučaju bila je merodavna i spoznaja da učenici nemaju dovoljno vremena za praktični rad i da je u nastavnom planu bilo još praznina, pri čemu se nije moglo pomišljati na povišenje broja radnih časova, koji je iznosio 36 u nedelji.

Od druge generacije školovanje u Seminaru trajalo je pet godina. Peta godina, kako je bilo predviđeno u novom Statutu Seminara, bila je posvećena dobrim delom praktičnom radu – u hramu, u osnovnim i srednjim školama i pri ritualnom klanju.

Pitomci u drugoj generaciji - 1932/33 – 1936/37 – bili su sledeći:

Iz Sarajeva:

Cadik Danon

Albert J. Finci

Avraham H. Finci

Isak Papo

Aharon Samokovlija (Naknadno primljen)

Benjamin Hazan (Naknadno primljen)

Iz Beograda:

Emanuel Bulc

Iz Beodre (Banat):

Herman Helfgot

Iz Novog Pazara:

Cadik Konforti

Iz Prištine:

Josef Z. Levi

Iz Bitolja:

Nisim Ruso

Iz Kutine:

Andrija Trilnik

Iz Sente:

Martin Mozes

Markus Fišer (Eksterni)

Iz Štipa:

Moiz Natan

Iz Vinkovaca (ili Subotice):

Avraham Fridman / Abraham Friedmann (Eksterni)

Iz Zagreba:

Bernard-Dov Baš (Eksterni)

Iz Splita:

Izidor Finci (Naknadno primljen)

Iz Gondara, Etiopija:

Mengisto Sambato (Eksterni)

Na slici gore su učenici-polaznici Druge generacije **Jevrejskog srednjeg teološkog seminara (Zavoda)** u Sarajevu, iz 1933. godine.

Stoje - sa leva na desno: Martin Mozeš (Senta), Bernard dov-Baš (Zagreb) i Emeanuel Bulz (Beograd)

Sede – sa leva na desno: Markus Fišer (Senta), Herman Helfgot (Beodra) i Abraham Friedmann (Vinkovci- ili Subotica)

Seminar su napustili: Moiz Natan, Aharon Samokovlija, A. Finci i Bernard-Dov Baš.

Herman Helfgot, koji je došao u Seminar sa maturom gimnazije, otišao je u Beč, gde je studirao na Višem rabinskom seminaru kao pitomac Saveza JVOJ.

Emanuel Bulc napustio je seminar na kraju drugog godišta iako je bio odličan učenik, jer je hteo da završi gimnaziju. Kasnije je studirao u Parizu.

Avraham Fridman se u toku III godišta iselio u Erec Israel, a Markus Fišer je, posle trećeg razreda, otišao na hahšaru u Kraljev breg kao hebrejski učitelj i instruktor.

U IV godini druge generacije ostalo je 11 pitomaca. Osmoro ih je stanovalo u internatu, dok su ostala trojica, čiji su roditelji živeli u Sarajevu, dobijali dobijali od Saveza mesečnu stipendiju od 250 dinara.

Među pitomcima bio je i Mengisto Sabato iz Gondara, tada Abisiniije. Imajući u vidu da će on delovati u svojoj domovini, prema njemu se imalo 'stanovitih obzira' iz svetovnih predmeta. Ostali su intenzivno učili srpskohrvatski jezik, jugoslovensku nacionalnu istoriju i pedagošku grupu, jer su odlukom ministra prosvete br. 6621 od 31.1.1935. godine i veroučitelji bili dužni da polažu državni stručni ispit za koji je bilo propisano gradivo.

Savez JVOJ vrlo je pozitivno ocenjivao delatnost Jevrejskog srednjeg teološkog seminara. U izveštaju o radu Saveza u godinama 1933-36. piše da je u jugoslovenskoj jevrejskoj zajednici bio do nedavna (pisano 1936. godine) neznatan broj kvalifikovanih sveštenika i veroučitelja, a tek manji broj opština mogao je da se pohvali da ima kvalifikovane rabine koji odgovaraju savremenim zahtevima omladinskog vaspitanja. Da bi se uklonio taj nedostatak, osnovan je 1928. godine u Sarajevu Jevrejski srednji teološki zavod, koji ima zadatak da našoj zajednici da kvalifikovane i spremne mlade sveštenike. Sprema koju im daje Zavod treba da im omogući da sa uspehom vrše ne samo svoj uzvišeni sveštenečki poziv u našim opštinama, nego i da postanu savremeni vaspitači omladine.

U istom izveštaju navodi se da su svi apsolventi napuštali Zavod 'vrlo dobro obrazovani u opštem pogledu i sa solidnim poznavanjem jevrejskih disciplina; dobro su se snašli u svojim pozivima, a opštine su bile zadovoljne njihovim radom. Polaznici Zavoda nisu svoj rad ograničavali na propisanim im dužnostima, nego su ga razvijali i u svim drugim oblastima'.

Treća generacija

Savez jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije, na osnovu zaključka Glavnog odbora od 14. februara 1937. godine br. 2562/1937, a u saglasnosti sa Rabinskim sinodom, raspisao je konkurs za prijem učenika treće generacije JSTS u Sarajevu. U raspisu se veli:

Ovaj Zavod osposobljava polaznike za verske službenike i učitelje hebrejskog jezika. Zavodu je priznat rang srednje škole, a nastava u njemu traje pet godina.

Reflektanti treba svoje molbe za prijem u Zavod da podnesu Savezu najkasnije do 15. jula 1937. godine. Molbi treba da budu priložena ova dokumenta:

- 1/ Izvod iz knjige rođenih (rodni list), iz kog će se videti da kandidat nije mlađi od 14 niti stariji od 18 godina,
- 2/ Uverenje o svršenom IV razredu gimnazije ili građanske škole;
- 3/ Lekarsko uverenje o zdravstvenom stanju;
- 4/ Uverenje o imovnom stanju roditelja.

Sva uverenja treba da budu podneta u originalu sa po dva prosta (neoverena) prepisa.

Učenici siromašnog stanja imaju u internatu Zavoda besplatnu opskrbu i potrebna učila. Učenici dobrog materijalnog stanja moraju takođe biti u internatu, a plaćaće efektivne troškove (oko Din. 400.- mesečno).

Za sve kandidate obavezan je prijemni ispit. Na tom ispitu kandidati treba da pokažu da korektno čitaju molitve i da razumeju lakše jevrejsko štivo.

Roditelji ili staratelji onih kandidata, koji po položenom prijemnom ispitu budu primljeni za pitomce Zavoda sa besplatnim izdržavanjem za vreme školovanja, potpišuće obavezu da će njihovi sinovi odnosno štićenici po svršenom školovanju služiti u našim opštinama najmanje pet godina.

U trećoj generaciji od 1938/39, koja nije uspela da završi školovanje, bili su sledeći pitomci:

Iz Sarajeva:

Jakov Maestro

Jehošua Kampos

Ašer Glazer

Silvio Barabaš

Cvi Musafija

Iz Beograda:

Konfino

Baruh Rahamim

Iz Štipa:

Josef Kapuano

Iz Novog Pazara:

Jeruham Papo

Iz Olova:

Hinko Levi

Iz Osijeka:

Gotlib

Iz Vukovara:

Jakubović

Itamar Rozenberg

Iz Bjelovara:

Zlatko Goldberg

Iz Subotice:

Mitler

Na marginama

Po kazivanju Naftalija-Bate Gedalje, jednoga dana početkom tridesetih godina pojavio se u Beogradu crnopusi visok dečak s okačenom tablom oko vrata, na kojoj je bilo napisano ime vrhovnog rabina dr Isaka Alkalaja. Kada su ga dobri ljudi doveli rabinu, dečak mu je predao pismo, gde je objašnjeno da je on Jevrejin iz Abisinije, iz mesta Gondar i da ga šalju u Jevrejski srednji teološki seminar. Nije poznato ko je pismo uputio, ali je dečaka trebalo prihvatiti i poslati ga nekome ko će mu davati časove državnog, srpskohrvatskog jezika, na kome su se održavala predavanja.

Bistar dečak ubrzo je u Beogradu prilično savladao jezik i otputovao u Sarajevo, gde je bio prava atrakcija. Zvao se Mengisto Sambato, ali su ga drugovi prozvali Šabtaj ben Šabtaj. Bio je veoma visok i snažan, dobar sportista, omiljen; u plivanju i ronjenju nije mu bilo ravnog. Pohađao je Seminar u drugoj generaciji.

Pred kraj školovanja, njegovu domovinu okupirali su Italijani. Po pričanju njegovih poznanika, Mengisto se nije dvoumio: otišao je u italijanski konzulat i izrazio svoju lojalnost Italijanima. To je izazvalo pravu senzaciju među jevrejskim omladincima, čije su simpatije bile na strani Negusa Hajla Selasija. Do tada tako popularni Mengisto bio je gotovo bojkotovao.

Po završetku školovanja, Mengisto se vratio u rodni kraj. Otada se ništa konkretno ne zna o njemu. Tu i tamo pronosili su se glasovi da su Mengista Italijani poslali na Rodos, gde je završio Viši teološki seminar, ali kada se vratio u rodni Gondar, gledali su u njemu 'saradnika okupatora' i ubili ga. Istina nikad nije zvanično utvrđena.

Da je preživeo, možda bi to bio prvi i jedini (?) školovani rabin iz Abisinije / Etiopije, a ne tradicionalni 'kejs'. I još absolvent iz Sarajeva koji govori srpskohrvatski!

